

OTTO von SCHACHING

Chipul mamei

Episod istoric din timpul iconoclasmului

Ediție îngrijită la Mănăstirea Agapia

Tipărită cu binecuvântarea

Înaltpreasfințitului

TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA

Iași, 2013

Ediție revizuită și adăugită după ediția din 1912
(realizată după a III-a ediție originală, în traducerea
Arhierelui Anthim Petrescu-Botoșăneanul,
cu o prefață de același arhieru).
Din arhiva Sfintei Mănăstirii Agapia

Cuprins

Prefață	7
Capitolul I	
Chipul	13
Capitolul al II-lea	
Fapta sângeroasă a lui Leon	21
Capitolul al III-lea	
Vestitorul	29
Capitolul al IV-lea	
Prietenii învrăbiți	35
Capitolul al V-lea	
Ioan Damaschinul	41
Capitolul al VI-lea	
Arestat	49
Capitolul al VII-lea	
Eliberat	55
Capitolul al VIII-lea	
Planul de răzbunare al împăratului	61
Capitolul al IX-lea	
Povestirea călugărului	65
Capitolul al X-lea	
Aproape de moarte	71
Capitolul al XI-lea	
Împăcarea	77
Capitolul al XII-lea	
Necunoscutul	85
Capitolul al XIII-lea	
Iertarea lui Leon	93

Prefață

După ce Biserica, timp de peste trei veacuri, fusese supusă la cele mai crâncene persecuții din partea păgânilor, după ce fusese atacată cu furie de vrăjmașii ei păgâni și evrei cu armele intelectuale, după ce, în sfârșit, timp de alte trei veacuri și jumătate ea se dezvoltase și progresase în chip uimitor prin râvna și munca fără preget a slujitorilor ei, închizând gurile ereticilor, iată că a apărut pe la începutul secolului al VIII-lea un nor negru care a întunecat cerul luminos al acestei biserici timp de peste un veac. Acest nor întunecos a fost iconoclasmul sau lupta împotriva icoanelor, și el a fost provocat chiar de împărații bizantini.

Cultul icoanelor a fost stabilit încă de la început în Biserică și credincioșii l-au practicat netulburați de nimeni, atât în locuințele lor particulare, cât și în biserici. Urme de icoane și alte embleme sfinte găsim încă din cele mai îndepărtate timpuri ale creștinismului, mai ales prin catacombe. Potrivit învățaturii Bisericii și Sfintei Tradiții, credincioșii, închinându-se sfintelor icoane, nu adoră sau nu venerază însuși obiectul material, ci ființele pe care le reprezintă acele icoane, adică Sfânta Treime, Mântuitorul Hristos, Sfânta Fecioară și toți sfinții sau plăcuții lui Dumnezeu.

S-au găsit însă unii oameni rătăciți în socotințele lor, care au considerat această venerație a icoanelor drept idolatrie.

Cel dintâi care a dat semnalul luptei împotriva cultului icoanelor a fost împăratul bizantin Leon al III-lea

Isaurul. Om ridicat din popor, soldat aspru și aproape incult, acest împărat nepricepând înalta filosofie creștină, nu se împăca cu acest cult al icoanelor. Punându-și în gând să convertească evreii și mahomedanii din imperiul său și considerând icoanele o piedică, a dat, după sfatul unor pseudoteologi, un edict în anul 726, prin care porunci ca icoanele să fie ridicate, ca astfel poporul să nu le mai poată săruta. Dar nu s-a oprit aici; în anul 730 a dat un edict și mai aspru, ca icoanele să fie scoase din biserici. Dar clerul și poporul credincios, în frunte cu patriarhul de Constantinopol, s-au opus cu tărie acestei măsuri samavolnice. Patriarhul Ghermano a fost silit să demisioneze, iar în locul lui a fost numit un curtean, un oarecare Anastasie, care căută să facă pe placul împăratului Leon. Lupta contra icoanelor a devenit violentă. Toate chipurile sfinte erau scoase de pretutindeni, batjocorite și distruse. Poporul s-a revoltat, însă armata a înăbușit această revoltă în sânge. Acum lupta împotriva icoanelor era împărțită în două tabere, una numeroasă a închinătorilor la icoane, numiți și iconoduli, iar alta a distrugătorilor de icoane, numiți și iconoclaști. Poporul drept-credincios era indignat la culme. Apărătorii icoanelor erau persecutați și exilați. Mulți dintre ei au suferit neazuri și au murit în temniță. Înșiși episcopii Romei, Grigorie al II-lea și Grigorie al III-lea l-au dezaprobat pe Leon al III-lea prin niște scrisori pline de curaj, dar fără rezultat. În anul 741 Leon al III-lea a murit blestemat de tot poporul. După Leon a urmat fiul său Constantin al V-lea Copronimul, numit și Cabalin, care a întrecut pe tatăl său în cruzime și în fanatism în lupta sa contra icoanelor. El s-a silit din răspuțeri ca să stârpească din tot imperiul cultul acestora. În acest scop, a atras de partea sa mai mulți oameni care să ia apărarea actelor sale sălbatice. Și fiindcă rezistența cea mai mare o avea din partea călugărilor, împotriva acestora a început cea mai

aprigă persecuție, batjocorindu-i în toate chipurile. Unii au fost groaznic mutilați, tăindu-li-se nasul și urechile, scoțându-li-se ochii sau retezându-li-se mâinile. Altor li s-au uns bărbile cu smoală și li s-a dat foc. Unii au fost loviți cu icoanele peste cap. Mulți călugări au fost scoși din mănăstiri și căsătoriți cu de-a sila. Multe mănăstiri au fost prefăcute în cazărmi și grajduri. Tezaurile de pictură bisericească au fost distruse și tablourile cele mai frumoase din biserici au fost înlocuite cu chipuri profane și scene de vânătoare. Episcopul Romei, Ștefan al II-lea, a protestat contra acestor barbarii. În anul 775 a murit Constantin Copronim, urât și blestemat de popor, iar în locul lui s-a urcat pe tron fiul său Leon al IV-lea Chazarul care a crezut că a încetat cu totul cultul icoanelor. Descoperind însă că și soția sa Irina este iconodulă, se convinsese că venerarea icoanelor n-a dispărut. Murind el, soția sa Irina a devenit regentă în numele fiului său Constantin al VI-lea Porfirogenetul. Această femeie evlavioasă și-a dat silința ca să restabilească în Biserică cultul icoanelor și astfel să readucă în imperiu pacea mult dorită. După ce a fost ales ca patriarh secretarul ei Tarasie, împărăteasa a convocat un sinod la care a luat parte delegați din toată lumea creștină. Dar garda imperială, care era de partea iconomahilor, a împiedicat această adunare. Atunci împărăteasa a trimis această gardă în Asia Mică unde a dezarmat-o și astfel s-a adunat în liniște Sinodul al VII-lea Ecumenic la anul 787 în Niceea, la care participară peste 300 de episcopi. Acest sinod s-a ocupat pe larg de problema închinării la icoane, stabilind astfel în privința aceasta că nu numai că este permis, dar este și folositor și foarte plăcut lui Dumnezeu a avea icoane și a le da cinstea cuvenită, apoi această cinste să fie numai închinare, iar nu adorare care se cuvine numai lui Dumnezeu; această cinstire este numai relativă, pentru că ea

se dă icoanei numai pentru persoana care este reprezentată pe dânsa.

Liniștea se restabili pentru un timp. Pacea a fost din nou însă tulburată prin suirea pe tron a lui Leon al V-lea Armeanul (813-820). Acesta a început iarăși lupta contra icoanelor, cerând patriarhului Nichifor ca să le îndepărteze din biserici. Nichifor s-a opus cu energie și a fost depus din funcție și aruncat la închisoare, iar în locul lui a fost pus un oarecare Teodot Casiteras care a făcut pe voia împăratului. Icoanele au fost din nou înlăturate și s-au ivit noi tulburări. Cei mai zeloși apărători ai icoanelor a fost acum Nichifor Mărturisorul și eruditul monah Teodor Studitul.

După Leon Armeanul a urmat Mihail al II-lea Bâlbâitul care a fost mai moderat, iar după el urmă fiul său Teofil care nu a fost mai prejos decât predecesorii săi în ura fanatică ce o nutrea contra închinătorilor de icoane. Murind el în 842, i-a urmat pe tron soția sa Teodora, ca regentă a fiului său Mihail al III-lea. Această împărăteasă credincioasă, doritoare de pace în Biserică și în imperiu, a adus ca patriarh pe Metodie Mărturisorul, care suferise mai înainte pentru icoane, și a convocat un sinod la Constantinopol în anul 842. Acest sinod a stabilit pentru totdeauna cultul icoanelor, a condamnat pe iconomahi ca eretici și vrăjmași ai Bisericii și a hotărât să se reintroducă în mod solemn icoanele în biserici. În duminica I a Postului Mare, sfintele icoane au fost purtate în triumf de către clerici și credincioși și a fost o sărbătoare aleasă pentru tot imperiul. Această zi a fost numită „Duminica Ortodoxiei” și s-a hotărât de către Biserică să fie prăznuită în fiecare an ca o pioasă amintire a biruinței dreptei credințe asupra învățăturilor rătăcite.

Cum vedem, lupta împotriva icoanelor a durat de la 726 până la 842 cu mici întreruperi. Drept-credincioșii

au suferit multe persecuții și s-a vărsat mult sânge până să se stabilească definitiv cultul sfintelor chipuri. Mulți luptători devotați au ieșit la iveală în aceste timpuri grele, oameni sfinți care ne uimesc prin curajul lor nețărmurit, între care amintim pe Ioan Damaschin¹, Teodor Studitul, Nichifor Mărturisitorul, Teofan Mărturisitorul, Maxim Mărturisitorul, Emilian Mărturisitorul, Mihail Mărturisitorul, Vasilie Mărturisitorul, Teofilact Mărturisitorul și alții care au fost trecuți în rândul sfinților. În aceste timpuri grele, monahii au dat dovadă de multă râvnă și tărie a credinței și merită toată admirația noastră.

La noi, românii, cultul icoanelor a avut o înrâurire foarte mare asupra evlaviei credincioșilor. Datorită domnilor și boierilor din trecut, bisericile și mănăstirile noastre au fost împodobite cu icoane zugrăvite în stil bizantin și atonit și măiestrit îmbrăcate în argint și suflate în aur. Admirăm aceste odoare sfinte când le vedem în monumentele religioase ale ctitorilor. Ni se umple sufletul de duioșie când ne gândim cu câtă evlavie venerau strămoșii noștri aceste obiecte sfinte și cu câtă râvnă păstrau în casele lor asemenea chipuri, dându-le ca prețioasă moștenire fiilor și nepoților lor. Dar nu ne mâhnim mai puțin când ne gândim că astăzi în multe din casele creștinilor de pe la orașe nu se mai găsesc icoane. Mulți dintre orașenii noștri se cred prea culți sau prea sus-puși ca să mai țină în casele lor asemenea lucruri, bune numai pentru cei de jos și incuți, cum zic ei. În locul icoanelor au tablouri, unele chiar obscene, care îți dau impresia că te afli în casa unor necreștini. Unii chiar tratează sfintele chipuri cu puțin respect și vorbesc de venerarea lor cu atâta ușurință, că îți vine mai mult să le plângi de milă decât să-i acuzi. Nu se gândesc deloc cu câtă nevoință,

¹ Despre asta să se vadă prefața cărții mele *Iosafat*.

cu cât necaz și cu câtă jertfă a stabilit Biserica închinarea la sfintele icoane și cu câtă râvnă s-au luptat Sfinții Părinți ca această închinare să se facă în liniște și în libertate! Nu-și închipuie cât de mult influențează asupra educației tineretului imaginile sfinților din Biserică! Existența icoanelor în casele creștinilor va denota gradul de credință și de evlavie al celor ce locuiesc în ele. Și ce podoabe mai frumoase pot fi la pieptul copiilor și femeilor creștine, decât cruciulițele și iconițele cu imagini sfinte?

Privind aceste chipuri sfinte, numaidacă ne aducem aminte de ființele pe care le reprezintă și ne dă prilejul ca să ne rugăm cu căldură și să ne ferim de fapte rele.

Citirea prezentei cărți mi-a umplut sufletul de nespusă duioșie și m-am hotărât s-o traduc. Am cerut acordul autorului, domnul Otto von Schaching (Dr. Otto Denk) din Regensburg și domnia sa mi l-a dat cu multă bunăvoință. Pentru aceasta îi aduc mulțumirile mele cordiale.

În istorisirea de față se cuprinde un episod din timpul împăratului Leon al III-lea Isaurul și se arată dragostea cea mare a unor persoane credincioase pentru sfintele icoane.

Fie ca citirea acestei cărți să aprindă în multe suflete venerația pentru aceste sfinte odoare și să deștepte râvna pentru credința strămoșească!

Arhiereul Anthim Petrescu-Botoșăneanul
30 aprilie 1912, Iași

Capitolul I

Chipul

În secolul al optulea, Imperiul Roman de Răsărit nu se mai numea propriu-zis Imperiul Roman, ci purta mai mult numele de „Imperiul Grecesc”. Pe lângă multele tulburări interne, mai ales războaiele crâncene cu arabii și cu perșii au făcut ca imperiul să-și piardă din ce în ce mai mult din putere, așa încât deseori abia era în stare să se apere de dușmani.

Capitala imperiului, Constantinopolul, întemeiată, după cum se știe, de împăratul Constantin cel Mare, se număra printre orașele cele mai mari și mai frumoase din lume. Ea era de neegalat, atât prin poziția naturală și prin numărul de locuitori, cât și prin bogăție și artă.

Într-o dimineață din luna iunie a anului 730, doi oameni discutau aprins în apropierea mărețului palat imperial din Constantinopol. Amândoi purtau îmbrăcăminte demnitarilor de la palatul imperial, unul era senatorul Constans Elpidiu, celălalt era Teodosie, comandantul gărzii imperiale:

- Ei, Constans, ai auzit ce-o să se întâmple? întrebă cel mai în vârstă dintre ei.

- Mă pui să dezleg o ghicitoare, Teodosie, răspunse celălalt zâmbind, dar totuși curios.

- O ghicitoare n-are să fie, ci o problemă destul de serioasă, lămuri Teodosie. Eu mă gândeam că poate știi cu ce se ocupă cei de-aici chiar acum, la modul cel mai serios, și el arată spre fereastra palatului imperial.

Constans clătină din cap, privind întrebător către prietenul său:

- Mă faci într-adevăr curios, zise el. Leon nu va mai încerca iarăși să...

- Leon vrea să publice un alt edict împotriva închinătorilor la icoane, completă Teodosie.

- Este adevărat?

- Ascultă ce-ți spun! Ștefan, secretarul intim al împăratului, trebuie să fi pregătit edictul; așteaptă doar semnătura împăratului.

Constans oftă:

- Când va conștientiza oare Leon că prin ura împotriva icoanelor își atrage ura poporului? zise el aproape involuntar. Și ce l-ar costa dacă le-ar îngădui credincioșilor să se închine la icoanele sfinților? Biserica asta vrea! Nu înțeleg de ce se împotrivesc împăratul!

- Știi și tu de ce! El și-a pus în cap să-i convertească pe iudei și pe mahomedani. Pentru că religiile astea două consideră închinarea la icoane ca o formă de idolatrie, împăratul Leon vrea să înlăture piedica - fie cu blândețe, fie cu asprime.

- Cu blândețe! repetă Constans, și un zâmbet amar i se ivi în colțul gurii. Când și-a urmărit oare Leon scopul cu blândețe?! De patru ani, de când a oprit cultul icoanelor, actele de barbarie s-au perindat unul după altul. Leon este un tiran - Constans coborî vocea - și nevrednic de tron!

- Mergi prea departe, Constans, îl muștră celălalt. Leon nu este un tiran; poate în purtarea sa este aspru câteodată, dar prin asta are în vedere doar binele imperiului, și nimeni nu trebuie să aibă ceva de zis când el domnește cu tărie și cu înțelepciune.

- Cu tărie, da - însă cu înțelepciune?! Nu, prietene, cred că nu vorbești serios... De ce n-ai face-o, de altfel, de vreme ce ești de partea lui Leon!

Pe fruntea lui Teodosie se formară încrețituri serioase:

- Da, Constans, răspunse el liniștit, dar apăsător, eu sunt de partea împăratului și-i împărtășesc vederile în privința cultului icoanelor. Nu sunt dintre cei ce urăsc cu sălbăticie icoanele și năvălesc în biserici și le distrug, dar nici nu-mi place să mă închin înaintea lor fiindcă sunt fără de viață. Sufletul mi se strânge ori de câte ori trebuie să-mi fac rugăciunea înaintea unei icoane cu răstignirea lui Iisus; pe scurt, nu sunt adeptul icoanelor. Iartă-mă Constans, dar astea sunt ideile mele și nu am ce face. Asta n-o să afecteze totuși prietenia noastră, nu-i așa?

- Dacă relația cu un idolatru ca mine nu-ți dăunează, îi zise Constans cu o ușoară ironie, atunci putem continua să fim prieteni. Dar să nu sperii că-mi voi schimba vreodată ideile. Acum trebuie să plec. La revedere, Teodosie! Îndreptează-te! și Constans rosti ultimele cuvinte zâmbind.

Teodosie în schimb, rămase foarte serios:

- La revedere, Constans! Îndreptează-te tu mai întâi!

Îndată după asta Teodosie a dispărut pe sub portalul palatului împărațesc, pe când Constans își îndreptă pașii spre Biserica Sfânta Sofia, construită de împăratul Justinian în anul 537.

În apropierea acestui măreț lăcaș de cult se afla o casă impunătoare. Aici intră Constans. Trecu mai întâi printr-un coridor lung, pardosit cu marmură colorată și urcă apoi o scară lată construită din marmură de Corint și acoperită cu covoare de Persia. Parcurse un al doilea coridor și, pe la mijlocul lui, se opri înaintea unei icoane frumoase cu Iisus Hristos, care era atârnată în perete. Plecându-și capul cu smerenie, îngenunche și se rugă, apoi își continuă drumul până ce ajunse la o poartă înaltă. Pași dincolo de ea și pătrunse într-un apartament luxos cu pereți acoperiți cu tapete de mătase în culori închise.